

Konjunktiv – endnu en gang

Jørgen U. Sand

I 1983 lavede jeg en undersøgelse af konjunktivs udbredelse på talt fransk¹. Undersøgelsen var baseret på Caen korpus, hvis informanter er skoleelever og lærlinge. Nærværende undersøgelse bygger på Orléans korpus (ESLO), hvis informanter er mellem 20 og 80 år². Undersøgelsen bygger på de 38, bånd der findes på RUC. De repræsenterer ca. 28 timers tale. Fordelingen af informanterne på Insees fem socialgrupper er følgende: A: 5, B: 8, C: 7, D: 2, E: 1. Gruppe A har en videregående uddannelse, hvorimod gruppe E har forladt skolen i 12-13 årsalderen. Det vil sige, at de socialt set svageste grupper er dårligst repræsenteret.

I en undersøgelse af talt sprog kan man kun basere sig på sikre former, det vil sige former, der morfologisk klart lader sig identificere som konjunktiv, som i følgende eksempel:

moi je voudrais que mon: mon fils eh ben il puisse prendre - un petit commerce (095-43)

hvorimod følgende sætning må anses som neutral:

il veut que ses enfants se marient (082-2a)

Jeg ved naturligvis, at de gængse grammatiske håndbøger foreskriver konjunktiv i en kompletivsætning efter et viljesverbum, men jeg kan ikke basere en empirisk undersøgelse på en sådan viden. Statistisk set udgør de tvetydige former en ganske stor gruppe, idet alle 1. bøjningsverber er formelt neutrale overfor distinktionen indikativ - konjunktiv. Jeg har dog angivet de neutrale former i opstillingerne.

Konjunktiverne er her inddelt efter sætningstype.

¹ Se Sand (1983). Denne artikel er baseret på et foredrag ved Colloque International sur la modalité ved Odense Université, november 2000. En fransksproget version kommer i kongresakterne.

² Bergounioux et al. (1992)

A. Hovedsætninger med 'que'.

Korpus indeholder 16 eksempler af denne type, som f. eks.:

qu'il y ait pas cette télévision qui dévore les enfants (72a-14)

B. Substantiviske bisætninger.

Alle eksempler er i kompletivsætninger. To eksempler er foranstillede, f. eks.:

qu'il soit jaloux de toute façon ça c'est sûr (704-12)

Det beskedne antal eksempler kan ikke danne grundlag for sikre konklusioner, men eksemplet viser, at brugen af konjunktiv i talt fransk i denne stilling er ret sikker, selv som her efter 'sûr'.

Subjekt.

Egentligt subjekt

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
être + præd- ikat	10	3	11	24
sembler	1	1		2
suffire	1	1		2
servir	1		1	2
ennuyer			1	1
arriver		1		1
faire plaisir			1	1
vaut mieux	4		1	5

	17	5	15	37
--	----	---	----	----

I kompletiver som egentligt subjekt er der en tydelig tendens til konjunktiv, men der kan være stor variation, som det fremgår af følgende eksempler, hvor samme informant bruger henholdsvis konjunktiv og indikativ:

c'est beaucoup plus important qu'un garçon ait un bon métier que la femme (63-43)

c'est pas bien que ça se fait hein (063-53)

I det følgende eksempel kan indikativen forklares ved den store afstand der er mellem prædikatet og verbalet:

c'est tout normal que - au début vu qu'ils n'ont pas de pratique on leur donne un salaire moindre et après - qu'ils: ont: un peu de pratique (053-17)

Objekt

1. *Il faut.*

konjunktiv	indikativ	neutral	total
61	1	52	114

Tendensen til konjunktiv er meget stærk. Der er tale om en næsten undtagelsesløs regel, der er så stærk, at informanten korrigerer sig selv:

il a fallu que les enfants on les retire soient retirés enfin (708-2)

Det eneste eksempel i indikativ stammer interessant nok fra en lærer:

faut vraiment que j'ai(e) rien à faire (098-68)

Eksemplet er imidlertid usikkert, idet det kan være yderst vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at høre forskel på 'aie' og 'ai'.

Det er værd at lægge mærke til, at 66 % af eksemplerne i konjunktiv forekommer ved verberne 'être, avoir, faire og aller'. Det vil sige verber, der har en klart markeret konjunktivform ('ait, soit, aille og fasse'),

hvorimod de andre verber er regelmæssige i den forstand, at deres former har udgangspunkt i indikativ paradigmet. Denne iagttagelse, som også er gældende for de øvrige viljesverber, kunne antyde, at der ved disse verber er tale om "sproglige rutiner", måske ligefrem en form for leksikalisering såsom 'faut que tu le fasses'.

2. *Vouloir*

konjunktiv	indikativ	neutral	total
18		8	26

mes parents euh - n'auraient pas voulu que je m'en aille trois semaines euh (063-27)

61 % af verberne i konjunktiv tilhører 'avoir, être, faire, aller' gruppen.

3. *Andre viljesverber*

Det drejer sig om følgende verber: 'demander, exiger, préférer, attendre, permettre, désirer, souhaiter, avoir besoin, déconseiller, tenir à, apprécier, aimer, aimer mieux, faire attention, faire'.

konjunktiv	indikativ	neutral	total
35		11	46

j'aurais préféré qu'il fasse du sport (703-13)

63 % af verberne stammer fra 'avoir, être, faire, aller' gruppen.

4. *Sindsstemningsverber*

Det drejer sig om følgende verber: 'regretter, craindre, avoir peur, trouver curieux, croire difficile'.

konjunktiv	indikativ	neutral	total
9	1	2	12

je crains un peu que la France ait perdu son - son haut prestige (72a-22)

on avait peur que ça venait de là aussi (705-4)

77 % af verberne i konjunktiv er fra 'avoir, être, faire, aller' gruppen, hvorimod verbet i indikativ ikke er fra denne gruppe.

5. Menings- ytringsverber

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
croire	3	6		9
penser	6	5	1	13
dire	6	6	1	13
andre	2		1	3
	17	17	3	37

Efter disse verber synes brugen af konjunktiv at være fakultativ. De to følgende sætninger stammer fra samme informant:

je pense pas que ça a tellement évolué - - non je pense pas qu'on ait qu'on ait une grande différence (098-80)

je crois qu'il y ait des ils se font pas de différences je pense pas non (098-80)

76 % af verberne i konjunktiv stammer fra 'avoir, être, faire, aller' gruppen. Det er interessant, at 70 % af verberne i indikativ kommer fra samme gruppe. Dette understreger, at brugen af indikativ er meget udbredt efter verberne fra denne gruppe: selv de verber, der har størst tendens til konjunktiv, forekommer i indikativ i omkring halvdelen af eksemplerne.

6. Verber med dobbelt modusbrug

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
comprendre	1	1		2
prétendre		2		2
admettre	3	3		9
	4	9		13

Denne gruppe verber er et område, hvor de gængse skolegrammatikker angiver, at der er en klar betydningsforskel mellem konjunktiv og indikativ. Eksempelmaterialet er ikke stort, men der synes ikke at være entydigt belæg for, at der er tale om en betydningsforskel. Følgende eksempler kan illustrere forskellen:³

elle ne comprenait pas qu'ils étaient comme ça (94-20)

ils comprenaient mal qu'un instituteur puisse faire grève (098-31)

C. Relative bisætninger.

konjunktiv	indikativ	neutral	total
14	1		18

Tendensen i denne gruppe er konjunktiv i overensstemmelse med de klassiske regler.

il faut avoir une écriture qui ait une personnalité (072-9)

³ Det er værd at bemærke, at denne type konjunktiv ikke forekommer i Caen korpus, hvilket er et argument for, at den tilhører "grammaire seconde", jvf. Blanche-Benveniste (1989) og Blanche-Benveniste (1990).

Der er dog også i denne gruppe eksempler på konjunktiver, som er vanskelige at forklare. I følgende eksempel er der ingen af de normalt konjunktivfremkaldende elementer til stede i hovedsætningen.

et puis j'ai acheté un modèle quand même qui soit décapotable (75-27)

Efter superlativ forekommer der i korpus udelukkende indikativ.

D. Adverbielle bisætninger.

Tidsbisætninger

Konjunktiv er hyppigst efter følgende konjunktioner: 'jusqu'à ce que, d'ici que, avant que'. Det er værd at lægge mærke til, at 'après que' følges af indikativ i lige så stort omfang som konjunktiv, i modsætning til skriftligt fransk, hvor tendensen skulle gå i retning af konjunktiv. Indikativ forekommer også i den gruppe af verber, 'avoir, être, faire, aller', som særligt hyppigt står i konjunktiv.

après que je l'avais grondé (704-2)

l'Académie française ils décideront par exemple euh - qu'un mot est a. - est accepté - euh - deux trois ans euh - quatre ans euh - après que dans le langage courant disons euh: - pratiquement te. tout le monde l'ait accepté (059-61)

Indrømmelsesbisætninger

Der er fundet 10 eksempler. Alle af typen 'que ce soit', et udtryk der er leksikaliseret.

vous savez - que ce soit d'un côté ou de l'autre pff (061-35)

Følgbisætninger

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
de façon que	3			3
de façon à ce que	4			4
de sorte que			1	1
si bien que		1		1

	7	1	1	9
--	---	---	---	---

Her er tendensen til konjunktiv klar.

je soulève de façon à ce que mon omelette soit bien cuite partout (065-39)

Mådesbisætninger

Her er fundet to eksempler, begge i konjunktiv.

sans même peut-être qu'ils le veuillent je crois (052-35)

Årsagsbisætninger

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
c'est pas que	3			3
non pas que		1	1	2
	3	1	1	5

Materialet er meget spinkelt og tillader ingen konklusioner.

hm: c'est pas que la race des latins - la race latine soit une mauvaise race mais enfin (066-27)

Betingelsesbisætninger

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
à condition que	2			2
que der genoptager si	2			2
à moins que	4	1		5
	8	1		9

Tendensen til konjunktiv efter de ovennævnte konjunktioner er klar. Det er værd at lægge mærke til, at der er to eksempler med 'que', der genoptager 'si', en udtryksmåde der ellers ofte betegnes som litterær.

si j'étais anglaise et que je vienne en France (072a-27)

à moins qu'elle fasse des recherches dans le grec tout ça (053II-7)

Indrømmelsesbisætninger

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
quoique		1		1
malgré que	1	1		2
bien que	1		1	2
quand même que	1			1
si même	1			1
	4	2	1	7

Materialet er spinkelt, men ud fra eksemplerne er tendensen til konjunktiv klar.

malgré qu'Orléans ne soit pas une grande ville touristique (066)

malgré qu'ils sont subventionnés (051-29)

Hensigtsbisætninger

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
pour que	18		5	23
à ce que	3			3
	21		5	26

Også her er reglen konjunktiv.

on ajoute un peu d'eau pour qu'elle soit plus légère (070-24)

Sammenligningsbisætninger

Her er fundet 3 eksempler, alle med 'autant que'. To i konjunktiv, en i indikativ.

je crois que que: autant que je m'en souviene (703-2)

Konklusion

En samlet oversigt over eksemplerne findes side (cf. p. 128). Det fremgår heraf, at konjunktiv i talt fransk især er levende i kompletivsætninger, der står som objekt efter viljesverber og sindsstemningsverber, men også i kompletivsætninger som egentligt subjekt efter 'être' + prædikat. I adverbielle bisætninger findes konjunktiv især efter 'pour que', men også i andre adverbielle bisætninger.

Eslo - Caen

Hvis man sammenligner de to korpus, ESLO og Caen (cf. p. 128f.) fremgår det, at der er en lidt højere forekomst af konjunktiv i Eslo: 248 eksempler mod 236 i Caen korpus. Hvad der dog er mere bemærkelses-

værdigt er antallet af indikativer i Caen korpus, hvor man i standard skriftsprog ville forvente konjunktiv: 155 eksempler mod 44 i Eslo. Selv efter viljesverber er der 17 indikativer (mod 111 konjunktiver). Bortset fra tids- og hensigtsbisætninger foretrækker Eslo konjunktiv i de Hvis denne forskel ikke er tilfældig, hvordan så forklare den?

Hvis vi ser bort fra optagelsessituationen, adskiller de to korpus sig især ved informanternes alder. Det er derfor nærliggende at lade en forklaring tage udgangspunkt i denne aldersforskel.

Blanche-Benveniste skelner mellem to slags grammatisk viden⁴:

L'un qui est indiscutable, et semble acquis par les francophones avant leur entrée à l'école primaire; un autre aléatoire, qu'ils acquièrent plus ou moins bien, tout ou long de leur vie, et parfois jamais.

Den førstnævnte kalder hun "grammaire première" og den anden "grammaire seconde". Vel vidende, at statistiske opgørelser ikke uden videre kan beskrive fænomenet, idet sjældent forekomne konstruktioner meget vel kan være fuldkomment beherskede, finder jeg det nærliggende at tage udgangspunkt i Blanche-Benvenistes distinktion. Børnene og de unge i Caen korpus har generelt færre konjunktiver end de voksne i Eslo, og de har over tre gange så mange indikativer selv i kontekster, der ellers har en relativt "sikker" konjunktiv.

Det er fristende her at se en indflydelse fra skolenormen⁵, som de unge således, hvis hypotesen er rigtig, behersker mindre sikkert end de ældre. adverbielle bisætninger og Caen indikativ.

⁴ Blanche-Benveniste(1989) og Blanche-Benveniste(1990).

⁵ Det kan også skyldes variation, jvf. at mange informanter benytter både konjunktiv og indikativ i kontekster, der normalt i det skriftlige standardsprog udløser konjunktiv. Materialet er for lille til at sige noget sikkert om hvilke faktorer der har indflydelse på denne variation.

Bibliografi

- Bergounioux, G., Baraduc J. et Dumont C.(1992): "L'Etude Socio-Linguistique sur Orléans (1966-1991); 25 ans d'histoire d'un corpus", *Langue française* 93.
- Blanche-Benveniste, C. (1989): "Pour une définition de la grammaire première et de la grammaire seconde", *Recherches sur le français parlé* 10.
- Blanche-Benveniste, C. (1990): *Le français parlé. Etudes grammaticales* (Paris).
- Boysen, G. (1971): *Subjonctif et hiérarchie*. (Odense).
- Canut, Cécile et Ledegen, Gudrun (1998): "Après que... ou la fluctuation des modes en français parlé", *Langage et Société* 85.
- Gross, M.(1978): "Correspondance entre forme et sens à propos du subjonctif", *Langue française* 39.
- Poplack, Shana (1990): "Prescription, intuition et usage: le subjonctif français et la variabilité inhérente", *Langage et société* 54.
- Sand, J. (1983): "Le subjonctif en français oral", *Actes du VIIIe Congrès des Romanistes Scandinaves*.(Odense).
- Nerio, Tsuyoshi (1979): "Vers un modèle sociolinguistique de l'emploi du subjonctif en français contemporain", *Bulletin d'Etudes de Linguistique française de Tokyo* 13.

Schémas :

Eslo

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
A. Hovedsætninger	16			16
B. Substantiviske bisætninger				
Subjekt				
être + prædikat	10	3	11	24
andre verber	7	1	11	13
Objekt				
Viljesverber	110	1	71	182
Sindsstemn.	9	1	2	12
Menings-ytringsvb.	17	17	3	37
Andre	6	9		15
C. Relative bisætninger	14	4		18
D. Adverbielle bisætninger				
tid	7	1	2	10
årsag	3	1	1	5
betingelse	8	1		9
indrømmelse	3	2	1	6
hensigt	20		5	25
følge	7	1	1	9
andre	9	1		10
Total	248	44	102	391

Caen

	konjunktiv	indikativ	neutral	total
A. Hovedsætninger	13			13
B. Substantiviske bisætninger				
Subjekt				
être + prædikat	8	6	7	21
andre verber	9	29	13	51
Objekt				
Viljesverber	111	17	86	214
Sindsstemn.	6	6	2	14
Menings-ytringsvb.	12	17		29
Andre	1	2	3	6
Prædikat		3		3
C. Relative bisætninger	2	11	3	16
D. Adverbielle bisætninger				
tid	11	5	5	21
årsag		2		2
betingelse	6	19	9	34
indrømmelse	9	14	3	26
hensigt	41	1	22	64
følge	1	3		4
andre	6	20		26
Total	236	155	153	544